

TREI

Cum să crești un băiat

Puterea legăturilor afective în creșterea
unor bărbați de nădejde

MICHAEL C. REICHERT

Traducere din engleză de Liana Haidar și Cristina Firoiu

Dedicație

În primul și în primul rând, le sunt recunoscător membrilor familiei mele: partenerii mele de viață, Sharon, ale cărei încredere, generozitate și îndârjit devotament față de dreptate mi-au oferit stabilitatea necesară, fiilor mei, Mike și Kier, care m-au ajutat să rămân eu însumi, și nepotului meu, care este dovada vie a infinitei capacități a băieților de a se bucura de viață.

Cuprins

1.	Limitele educației băieților	9
2.	Cum îi eliberăm pe băieți	47
3.	Băieții și sufletul lor	74
4.	Școala și învățătura	117
5.	Relațiile de camaraderie și asocierile băieților	156
6.	Iubirea, relațiile sexuale și legăturile afective	192
7.	Băieții și corpurile lor – sportul și sănătatea	227
8.	Violența, hărțuirea și vulnerabilitatea	259
9.	Jucăriile băieților în era digitală	288
10.	Secolul XXI – și dincolo de el	315
	<i>Mulțumiri</i>	359
	<i>Note bibliografice</i>	362

1

Limitele educației băieților

La câțiva ani după nașterea fiului meu mai mare, am început să lucrez la o școală de băieți, cu vechi tradiții, de la periferia Philadelphiei, numită Școala Haverford. Aceasta se consacrase de mult timp îngrijirii și educației băieților, dar, după aproape o sută de ani de la fondarea ei, începuse să se îndoiască de principala sa misiune. Studiile de piață indicau că multe familii nu priveau cu ochi buni educarea separată a băieților și a fetelor. Trecerea la învățământul mixt făcea furori în toată țara, odată cu creșterea îngrijorărilor legate de faptul că școlile pentru băieți intrau în contradicție cu spiritul egalității de gen.

Înainte de a mi se oferi o poziție oficială în cadrul școlii, fusesem invitat să le țin părinților o prelegere despre vulnerabilitatea băieților în fața dependenței de substanțele psihoactive și a altor conduite de risc – aceasta era una dintre specializările practicii mele clinice. Ulterior am purtat o discuție cu administrația școlii despre un elev de frunte care avea probleme cu abuzul de droguri, discuție ce a dus la o intervenție, la un tratament cu spitalizare și, în cele din urmă, la o îmbrățișare în fața tuturor între elev și directorul școlii cu ocazia absolvirii (gest prin care cel dintâi își exprima recunoștința pentru sprijinul salvator pe care îl primise).

Până în acel punct, îi ajutasem pe o mulțime de băieți și pe familiile lor să depășească dificultăți similare, după ce trecusem eu însumi printr-o experiență îngrozitor de dureroasă cu câțiva

ani înainte. În primăvara anului în care am împlinit douăzeci și patru de ani, fratele meu mai mic a fost omorât într-un accident de mașină. Cu toate că avusese probleme întreaga adolescență – consumase alcool, droguri și se îndepărtase de școală și de familie –, lucrurile păreau să se îmbunătățească. Dădea semne că, odată cu împlinirea vârstei de optsprezece ani, începuse să facă alegeri mai sănătoase. În seara aceea, era cu un prieten. Băuseră, poate că se și drogaseră, iar fratele meu s-a urcat în mașina prietenului său și s-a așezat pe scaunul din dreapta șoferului, nepăsător față de riscuri. Prietenul său a pierdut controlul asupra mașinii în timp ce cobora un deal cu viteză prea mare și s-a izbit de un copac mare și bătrân din curtea din față a unui vecin. Nu voi uita niciodată sunetul soneriei de la intrare la ora două dimineața, chipul polițistului întrebând dacă acolo locuiește fratele meu și imaginea extrem de dureroasă pe care a descris-o, cu fratele meu și prietenul lui prinși în epava mașinii în flăcări, ale cărei resturi zăceau acum împrăștiate în jurul copacului neclintit.

În același an, cu ceva timp înainte, obținusem primul meu loc de muncă după terminarea facultății, acela de consilier psihologic la un tribunal pentru minori și familie, în cadrul serviciului de întocmire a rapoartelor de investigație prezentință în cazul minorilor. Prin ușa turnantă a tribunalului se revărsa un puhoi de adolescenți de sex masculin implicați în diverse delictе și infracțiuni: furturi, încăierări, absentism școlar, fugă de acasă, jafuri, furturi de autovehicule și chiar omucidere. Mie îmi revenea sarcina de a le analiza parcursul, de a chibzui asupra problemelor cu care se confruntau și asupra calităților lor personale și de a-i prezenta judecătorului recomandări adecvate privitoare la sancțiunile pe care ar trebui să le primească. Citeam procesele-verbale întocmite de poliție și rapoartele de evaluare școlară, care adeseori mi se păreau de-a dreptul sfâșietoare, mă întâlneam

cu tinerii și cu îngrijitorii lor și încercam să îmi dau seama cum pot să îi ajut să se ferească de neazuri în viitor.

În acele prime zile după accident, în timp ce fratele meu se zbătea între viață și moarte în secția de terapie intensivă a spitalului, iar familia mea veghea la căpătâiul patului său, eu mă luptam să înțeleg ce se întâmplă de fapt. Exista un fir comun – o tragedie nerostită – care unea povestea vieții fratelui meu de aceea a clienților mei: masculinitatea lor. În cazul tuturor, în spatele alegerilor pe care le făcuseră, se aflau o percepție confuză de sine, un anumit grad de amortire afectivă și de lipsă de cunoaștere, o detașare emoțională și o izolare afectivă. Toate acele decizii erau fie contrare propriilor interese, fie de-a dreptul autodistructive. La mijlocul anilor 1970, exista o slabă înțelegere a ceea ce activistul și specialistul canadian Michael Kaufman descria în mod memorabil drept „o stranie îmbinare de putere și neputință, de privilegii și durere“, cu privire la dezvoltarea masculinității¹. Ba mai mult, exista o slabă recunoaștere a unui aspect care ținea de natura umană fundamental relațională a băieților, de faptul că dezvoltarea lor umană se produce în contextul relațiilor cu cei care le oferă îngrijire.

Cu toate acestea, încurajată de succesele obținute de curentul feminist, începuse să prindă contur și o mișcare de promovare a intereselor bărbaților. Deși încă rudimentară și dezorganizată, această mișcare avea ca punct de plecare ideea că băieții și bărbații se confruntă cu dificultăți majore. Pe măsură ce îngrijitorii – părinții, profesorii, diversele colectivități – le transmit valorile masculine tradiționale copiilor de sex masculin, consecința este, conform psihologului William Pollack, de la Facultatea de Medicină Harvard, „anularea traumatizantă a mediilor susținătoare pentru băieți“². Foarte mulți băieți își pierd relațiile apropiate și capacitatea de exprimare a emoțiilor încă din primii ani de viață. Odată ce sunt separați de ancorele lor emoționale, băieții

devin vulnerabili la ispitele vremurilor și își pierd sentimentul propriei identități.

Asta vedeam că se întâmplă la Tribunalul pentru minori și familie, asta am văzut că i s-a întâmplat fratelui meu și, ulterior, tot asta am văzut că li se întâmplă tinerilor pe care i-am ajutat să ajungă la dezintoxicare. Toți erau sub influența dăunătoare a unui soi de „cod masculin darwinist“, distructiv pentru dezvoltarea lor ca oameni, pentru integritatea lor morală și pentru starea lor de bine.

M-am simțit obligat să fac ceva. După prelegerea aceea ținută părinților și cu amintirea încă vie a pierderii fratelui meu, atunci când școala mi-a propus să vin pe un post de psiholog consultant, am acceptat, fiind convins că astfel mi se va oferi șansa de a-mi concentra atenția asupra unui nou rol din viața mea, acela de tată de băiat. În perioada cuprinzând sfârșitul anilor optzeci, anii nouăzeci și primii ani ai noului secol, în vreme ce fiul meu a crescut și a devenit bărbat, iar eu am înțeles mai bine ce înseamnă să fii părinte, și școala a evoluat, la rândul ei. În urma unui proces minuțios de planificare strategică, și-a reînnoit cu și mai multă intransigență angajamentul față de îngrijirea și educația băieților și a înființat un program numit „În Numele Băieților“. Am lansat programul în 1995, fiind sprijiniți de un comitet consultativ național, de noi programe educaționale pentru părinți și de ample proiecte de cercetare.

Să fiu cinstit, îmi făceam griji pentru fiul meu și pentru ce avea să îi rezerve viața. Începuseră să se tragă și mai multe semnale de alarmă în ceea ce îi privea pe băieți – că rămân în urmă la școală și nu reușesc să își ia avânt în viață, că sunt „în război“ și „în criză“³. M-am implicat cu și mai multă dăruire odată cu nașterea celui de-al doilea fiu. Deja devenise clar că mama lor și cu mine nu îi vom putea proteja într-atât de bine, încât să ținem la distanță seducătoarele influențe ce îi prind în mreje pe atâția băieți. Tot ce

puteam face, am tras eu concluzia, era să luăm o atitudine fermă cu privire la demnitatea, inocența și potențialul băieților într-o manieră vizibilă și pentru fiii noștri.

Un adevăr incomod legat de educația și creșterea băieților, este că mulți devin victime nevăzute ale stilului inadecvat de parenting. Mulți băieți provenind din toate clasele sociale nu ajung cu succes la maturitate, mai ales atunci când problemele specifice masculinității sunt agravate de factori de stres, precum rasismul și sărăcia. Într-un articol din 2009, intitulat „The State of American Boyhood” („Starea educației băieților americani”), psihologa Judith Kleinfeld, de la Universitatea din Alaska, Fairbanks, își exprima profunda îngrijorare față de tinerii neintegrați social, un grup din care băieții fac parte cu o probabilitate de două ori mai mare decât fetele, și care cuprinde mai degrabă tineri de culoare decât albi. În termeni concreți și măsurabili, tinerii de sex masculin neintegrați social sunt cei mai afectați de disparitățile de gen în ceea ce privește educația, obținerea unui job și participarea civică. Mai mult decât atât, atunci când ajung la maturitate, mulți dintre ei sunt în continuare urmăriți de problema neintegrării sociale. Mai ales în această nouă lume a economiei globalizate, bazate pe cunoaștere, și a egalității de gen tot mai dezvoltate, băieții trebuie să fie foarte bine pregătiți. Modelul tradițional de educare a băieților, neschimbat de generații, este complet depășit de vremuri. Demograful Tom Mortenson, de la Centrul Național pentru Politici Publice în Învățământul Superior, o organizație americană nonprofit destinată cercetării, a afirmat: „Bărbații nu se adaptează nici ușor, nici repede la această lume nouă. Un procent tot mai mare de bărbați nu se adaptează deloc și, în consecință, se alege praful de viața lor”⁴.

Ce poate fi făcut pentru a diminua dezavantajele survenite din educația tradițională oferită băieților? Cum îi putem proteja pe băieții aflați în grija noastră de riscurile inerente educației pe care

o primesc? Cum ne putem asigura că fiii noștri sunt pregătiți cum se cuvine pentru maturitate și fac cu succes primii pași spre aceasta? De-a lungul carierei mele de psiholog, după accidentul în care a murit fratele meu, am stat de vorbă cu mii de băieți și de adolescenți, i-am studiat și am lucrat cu ei. Pe parcursul cercetărilor mele, tineri de sex masculin din întreaga lume mi-au împărtășit poveștile lor despre speranță și suferință, despre reușite și piedici. Aceste istorisiri dezvăluie felul în care băieții *percep*, de fapt, viața care li se oferă – faptul că oportunitățile limitate intră adesea în contradicție cu firea lor, faptul că pot ajunge să se simtă singuri și neglijați sau că pot fi neînțeleși și greșit diagnosticați.

În urma acestor dovezi convingătoare, am ajuns să fiu de acord cu sociologa britanică Caroline New, care sugerează că există, într-adevăr, un „tratament inadecvat” aplicat în mod sistematic în educația băieților, iar aceia dintre noi responsabili pentru „proiectarea și întreținerea” lui – nu băieții înșiși – trebuie să îi îndreptăm neajunsurile⁵. Vom găsi în băieți niște parteneri receptivi, foarte dornici să fie văzuți așa cum sunt, cu inimile bătându-le cu putere în spatele măștii pe care sunt nevoiți să o poarte. Însă, pentru a îndrepta nedreptățile inerente educației și creșterii băieților, trebuie mai întâi să recunoaștem problemele inerente de felul în care sunt tratați și să ajungem la o înțelegere comună asupra cauzelor acestora.

Acest lucru este mai greu decât ar putea părea. Mă așteptam ca programul „În numele băieților” să fie bine primit și să ducă la o mai atentă chibzuire asupra nevoilor băieților. Însă lucrurile s-au complicat chiar de la început. Acei membri ai comunității școlare care preferau stilul tradițional de educație tratau cu dispreț chiar și simpla menționare a conceptului de „gen” atunci când venea vorba de băieți, în vreme ce aceia care erau adepții feminismului se temeau de un complot urzit pentru a trâmbița masculinitatea

băieților. Un editorialist de la ziarul local, prinzând de veste despre controversă, a luat peste picior inițiativa, invocând o teamă inerentă: „Băieții nu mai trebuie să fie obligați să fie curajoși. Nu trebuie nici să fie nevoiți să se străduiască să obțină rezultate bune. Băieții ar trebui să fie mai degrabă... ca fetele, presupun“.

Adevărul este că prejudecățile și stereotipurile își fac simțită prezența încă din primii ani de viață ai unui băiat, influențând și denaturând modul în care până și cei mai bine intenționați dintre noi gândim despre el. În amănunțitul ei studiu realizat pe băieți în vârstă de patru și de cinci ani, psihologa Judy Chu, de la Universitatea Stanford, a observat felul în care părinții și cadrele didactice limitează „posibilitățile de a fi ale băieților“. Ea a remarcat o rigidizare a identității la unii dintre băieți, o limitare a opțiunilor și un „supracompromis“ cu normele și presiunile culturale care se insinuează în relațiile cu ei. De-a lungul celor doi ani petrecuți în clase alături de ei, a constatat că băieții deschiși și autentici au devenit mai rezervați și mai puțin spontani. „Ceea ce este adesea perceput și descris drept firesc pentru băieți nu este, de fapt, o manifestare a firii lor, ci o adaptare la normele culturale care le impun băieților să fie stoici emoțional, agresivi și competitivi, dacă vor să fie percepuți și acceptați ca niște «băieți adevărați»“⁶, a notat ea.

Din experiența mea, stereotipurile privind masculinitatea sunt omniprezente și inconștiente, influențându-ne felul în care îi privesc pe băieți aproape de la concepția lor. Cu niște ani în urmă, o prietenă, profesoară de biologie la liceu, care era însărcinată cu gemeni, mi-a spus:

— Știu care dintre ei e băiat.

Curios, am întrebat-o cum își dă seama.

— E cel care mă lovește cu picioarele, mi-a explicat ea.

Niobe Way, cercetătoare în domeniul psihologiei dezvoltării la Universitatea New York, a tras concluzia, în urma cercetărilor

pe care le-a efectuat, că ideile curențe despre băieți sunt slab întemeiate pe dovezi empirice și cu atât mai puțin pe nevoile reale ale acestora. În ciuda judecății convenționale, conform căreia băieții preferă autonomia și nu sunt interesați de legăturile profunde, cei care au participat la studiul ei i-au spus că ar muri sau ar înnebuni fără prietenii lor. Cercetătoarea ne avertizează că toate aceste clișee culturale privitoare la băieți se află în spatele practicilor familiale și educaționale greșite, precum și al banalizatelor și obișnuitelor eșecuri ale băieților: performanțe școlare sub așteptări, singurătate, adicții și un comportament inadecvat⁷.

Încă de la începutul primei mele experiențe de părinte, au ieșit la suprafață, uneori într-un mod stânjenitor, prejudecăți culturale de care eram prea puțin conștient. Familia noastră locuia într-unul dintre cartierele de case cu pereți comuni pentru care Philadelphia este celebră. Chiar pe strada aceea era un mic loc de joacă, unde grupuri de băieți preadolescenți se strângeau în fiecare zi, pentru a juca stickball și baschet. Fiul meu era un sportiv pasionat și îndrăgea jocurile, însă nu era pregătit pentru ceea ce s-a întâmplat atunci când băieții împreună cu care se juca au crescut, apropiindu-se de vârsta adolescenței. În ciuda anilor petrecuți împreună distrându-se și conducând mașinuțe pentru copii în susul și în josul străzii, mai mulți băieți au devenit furioși și răutăcioși și au părut că își dau uitării prietenii. În cele din urmă, grupul, ațâțat chiar de ei, s-a întors împotriva fiului meu, excluzându-l și alungându-l de la locul de joacă. Acesta s-a târât spre casă, cu coada între picioare, de nenumărate ori.

În loc de a-l lăsa, pur și simplu, să stea în fața televizorului sau să joace jocuri video de unul singur, la început m-am jucat cu el și am încercat să îi ridic moralul, pentru a-l face să își încerce din nou norocul la locul de joacă. Însă, într-o sâmbătă dimineața, în vreme ce mă odihneam după o săptămână agitată, văzându-l

că se întoarce din nou acasă de la locul de joacă, l-am întâmpinat pe treptele din față și i-am spus că nu are voie să intre în casă.

— Trebuie să găsești o soluție, i-am spus eu. Voi rămâne aici cu tine atât cât vei avea nevoie, dar nu pot să te las să te dai bătut pur și simplu.

El a încercat să mă împingă la o parte, umilința și frustrarea sa devenind în scurt timp intense și incontrollabile. A strigat că nu vrea să se întoarcă la locul de joacă și a cedat nervos, țipând și plângând întruna, încercând să se strecoare pe lângă mine, în timp ce eu îl tot împiedicam să intre.

— Vei reuși. Nu trebuie să te dai bătut, îi tot spuneam eu.

Un vecin alarmat a ieșit din casă, având, probabil, impresia că îmi abuzez copilul.

Oare eram de vreun ajutor? Sau doar transmiteam mai departe clișeul conform căruia un băiat nu ar trebui să dea înapoi în fața unui conflict? Îl învățam oare pe fiul meu o aspră lecție de viață, aceea că trebuie să își rezolve problemele, indiferent cât de speriat sau de demoralizat se simte? Reacionând în fața a ceea ce percepeam a fi o amenințare serioasă la adresa viitorului fiului meu în cartierul nostru, dădeam glas și propriilor mele spaime. În ce măsură eram îmboldit de propria mea teamă că fiul meu va fi alungat de la locul de joacă, că va fi privat de bucuriile copilăriei și sortit unei vieți serbede?

Eu eram un părinte norocos. Găsisem o cale de a-mi răspunde la astfel de întrebări introspective. La scurt timp după absolvirea facultății, m-am alăturat unei rețele de consiliere între colegi, o întorsătură fericită de situație care mi-a schimbat viața și, în cele din urmă, m-a condus spre cariera aleasă. Am învățat să îi ascult pe alții și, la rândul meu, să fiu ascultat de ei într-o manieră atentă, răbdătoare și deschisă. Alături de această rețea de oameni obișnuiți, m-am străduit să înlătur tensiunile și prejudecățile care stătuseră în calea funcționării noastre sănătoase. În sfârșit, iată

că apăruse o mișcare populară care ajuta oamenii să își recapete capacitatea de a fi prezenți și creativi în relații, nu limitați de vechile tipare relaționale. Pe măsură ce vorbeam, atunci când îmi venea rândul, mintea mi se limpezea, tensiunile strânse în timp se domoleau, iar capacitatea mea de a fi sincer cu mine însumi creștea uluitor. Datorită practicii de a-i asculta pe alții, am devenit și mai atent în general. De-a lungul anilor, aceste prilejuri de a-mi pune ordine în reacții, în sentimente și în gânduri m-au ajutat să fac față unor grele încercări, precum moartea fratelui meu, și să fac lumină asupra prejudecăților inerente propriei mele educații, care îmi limitau modul de a vedea lumea. Îmi dădeam seama până și când reacțiile mele față de comportamentul fiilor mei avea legătură mai degrabă cu viața mea, decât cu a lor.

În situația de față, după o autoanaliză mai aprofundată, mi-am dat seama că încercam să ajung la un echilibru delicat între a-i spune fiului meu că îmi pare rău că prietenii lui sunt răi cu el și a-i da încredere că are capacitatea de a realiza ceea ce și-a propus în viață, indiferent de obstacole. Voiam să îi transmit o lecție importantă, pe care aș fi vrut să mi-o fi însușit mai din timp: aceea că poate să își aleagă singur unghiul din care să privească lucrurile, indiferent cât de deznădăjduit sau de împotmolit se simte. Mai târziu, când am stat de vorbă mai liniștiți, am încercat să îi transmit acest mesaj, ca să mă poată asculta fără tulburarea, frica și frustrarea care îl încercaseră, dar sunt sigur că o oarecare îngrijorare tot s-a făcut simțită din partea mea. Tulburarea lui fiind atât de intensă, poate că propria mea tulburare nu făcuse altceva decât să amplifice intensitatea emoțiilor sale.

Părinții de băieți se simt adesea presați să reacționeze. Fiii lor manifestă un anumit comportament – sunt lipsiți de entuziasm la școală, egoiști acasă, respinși de grupul de egali, puțin binevoitori față de surorile sau frații lor, insuficient de combativi pe terenul de sport, anxioși, furioși sau timizi –, iar părinții nu

mai suportă situația. Intervin plini de îngrijorare sau de iritare. Încearcă să ofere sfaturi și devin nemulțumiți sau alarmați atunci când fiii lor nu îi ascultă.

Din fericire, fiul meu și cu mine am făcut față cu succes acelei întâmplări petrecute pe treptele din fața casei, chiar dacă aveau să mai urmeze multe altele asemănătoare. Fiul meu a devenit un profesor de băieți minunat, plin de răbdare și un tată afectuos pentru fiul său. Nu sunt sigur că a înțeles mesajul pe care am vrut să i-l transmit. Însă, asemenea fiecărui băiat, a trecut prin nenumărate momente de încercare, când, evident, a trebuit să își găsească singur curajul necesar. Relația noastră a supraviețuit multor încercări și sunt convins că înțelege faptul că, chiar și atunci când abordez cu stângăcie situația, tot ce îmi doresc este să îl ajut să descâlcească spinoasele probleme ale vieții.

BĂIEȚII PE CARE ÎI AVEM

La o întâlnire a părinților de băieți adolescenți, am adresat următoarea întrebare: „Vă amintiți un moment în care cineva – un profesor, un îndrumător sau un mentor – a adus o schimbare pozitivă în viața fiului dumneavoastră?” Fiecare mamă și fiecare tată a istorisit câte o întâmplare dătătoare de speranță. Pe măsură ce își depăneau poveștile, atmosfera din încăpere devenea tot mai caldă. Spuseserăm cu toții o rugăciune, în nădejdea că băieții noștri vor avea parte de o viață bună, vor fi feriți de pericole, vor prinde rădăcini adânci și vor îndrăzni să își împlinească năzuințele. Să ți se ofere ajutor era cea mai mare binecuvântare.

M-a impresionat ce intense erau emoțiile părinților atunci când povesteau cum cineva le dăduse o mână de ajutor fiilor lor. Un tată a povestit că, odată, fiul lui și-a mințit unul dintre

profesori, după ce fusese prins făcând ceva greșit. Nu a căutat scuze pentru comportamentul fiului său, fiind mai degrabă îngrijorat de acest nărav și de faptul că acesta putea să îl tragă în jos pe copil. Ghinionul a făcut ca, în anul următor, băiatul să fie repartizat la clasa aceluiași profesor, pentru orele de matematică. Însă, în loc să aibă o părere proastă despre băiat, profesorul i-a spus că, pur și simplu, făcuse o greșală și că totul avea să fie șters cu buretele. Și-a făcut timp pentru a-i acorda ajutor suplimentar și i-a spus că este convins că se va descurca foarte bine la curs. Până la finalul anului școlar, băiatul a obținut cele mai mari note pe care le obținuse vreodată, a câpătat și mai multă încredere în talentul său la matematică, iar profesorul a devenit unul dintre preferații săi.

Un alt părinte, o mamă, a povestit că, odată, fiul ei s-a îmbolnăvit și a avut nevoie de o spitalizare prelungită. În perioada petrecută în spital, nu doar că profesorul băiatului a comunicat cu el în mod regulat în legătură cu temele pentru acasă, ajutându-l să țină pasul cu colegii lui, ci a și venit să îl viziteze, aducând cu el notițele luate de la ceilalți colegi de clasă. Mama băiatului mi-a explicat ce simte față de profesor:

— Pur și simplu, m-a făcut să simt că tatăl lui și cu mine nu eram singurii care-și făceau griji pentru el, că erau și alte persoane cărora le păsa. Omul ăsta s-a dat peste cap pentru a-l vizita în timpul lui liber, ca să vadă cum se simte. Nu era obligat s-o facă. Știam că e un copil extraordinar, însă ceea ce m-a impresionat profund a fost gândul că și alți oameni știu că e deosebit. Îi voi rămâne pe veci recunoscătoare.

Altă mamă a povestit despre un antrenor care făcuse un efort deosebit pentru a-l ajuta pe fiul ei să stăpânească deprinderile sportive, astfel încât băiatul a fost remarcat de antrenorii de la nivel regional. În momentul în care am întrebat-o ce a simțit când a observat relația dintre cei doi, mi-a răspuns: